

RUDARSKA NASELJA U SMEDEREVSKOM SANDŽAKU, PRIMER FUNKCIONISANJA ETNIČKI I VERSKI MEŠOVITIH SREDINA NA BALKANU

Srdžan KATIČ*

Još od antičkih vremena, rudarski centri predstavljali su specifične multietničke i multikulturalne sredine u manje-više homogenom etničkom okruženju. Način života neposredno vezan za rudarenje, obradu i promet metala i finansijske poslove, ujedinjavao je međusobno vrlo raznorodnu rudarsku zajednicu u interesnu grupu u kojoj je materijalna dobit bila merilo svih stvari. Sposobnost da se pronađe bogata rudna žila, umeće i dobre veze u trgovini ili pristojna suma novca raspoloživa za ulaganje, a ne narodnosna, religijska ili staleška pripadnost, bili su presudni za udruživanje pojedinaca. Rudarski gradovi srednjevekovne Srbije, u kojima su zajedno živeli i radili Srbi, Sasi, Dubrovčani, Kotorani, Arnauti, Mlečani, Firentinci i drugi,¹ primer je takvog suživota. Rukovođeni istom željom i sa istim ciljem – profitom, svi oni, bilo da su vlastela, crkveni ljudi ili pripadnici nižih slojeva, ulazili su samostalno ili zajednički u poslove zakupa rudarskih jama, carina, trgovinu plemenitim metalima.

Dolaskom Osmanlija u Srbiju, rudarski centri, kako zatečeni tako i kasnije osnovani, suštinski nisu izmenili svoj karakter. Oni stari, kao, na primer, Rudnik na istoimenoj planini i Železnik na Kosmaju, su više od sedam decenija po osvajanju nastavili da funkcionišu po pređašnjem ustrojstvu, uz dominantnu ulogu lokalnih vlasti i primenu postojećeg rudarskog zakonodavstva i običajnog prava. Prisustvo osmanskih vlasti u Rudniku 1476. godine, svodilo se na malobrojni garnizon u obližnjem utvrđenju Ostrovica i nekoliko službenika, koji su kontrolisali rad rudnika i prikupljanje poreza i tržnih taksi. U rudarskom naselju još uvek nije bilo trajno nastanjenih stanovnika islamske veroispovesti. Oni se navode tek četiri decenije kasnije, a i tada su činili samo 4,3% ukupnog broja stanovnika.² Ni udeo muslimana u

* Dr. Tarih Enstitüsü, Belgrad-Sirbistan

¹ Б. Храбак, „Рудник под Штурцем и његова дубровачка насебина“, *Зборник радова Народног музеја у Чачку*, XIV (1984), 18. М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни*, I-II, Београд 1955-1962.

² А. Аличић, *Турски катастарски пописи неких подручја западне Србије XV и XVI век*, Чачак 1984 [у даљем тексту: Аличић, *Пописи*] I, 23-26; 275.

vlasničkoj strukturi rudnika i topionica i trgovačkom obrtu nije bio veći, jer ih nema među zakupcima rudnika, kao ni među licima koja su lokalne prihode uzimala u podzakup. Sve do sredine tridesetih godina XVI veka, kao zakupce rudnika i finansijere proizvodnje srećemo hrišćane iz Rudnika. Godine 1522, izvesni Todor sin Dragiše uzeo je u trogodišnji zakup državne prihode od rudarske proizvodnje za 459.150 akči. Sledeći zakupac bio je takođe iz Rudnika, Dimitrij sin Nikole, kao i naredni, Petar sin zlatara, koji je, 1528. godine, uzeo prihode u zakup na šest godina.³ U tom periodu, izvesni Grgur iz Rudnika, koji je prvo u svom rodnom mestu radio kao topioničar, prešao je u Železnik kod Beograda, gde je obavljao dužnost nadzornika topionica, da bi 1527. postao zakupac tog rudnika.⁴

Od sredine treće decenije XVI veka, kada, zbog epidemije kuge koja je desetkovala stanovništvo, hrišćani gube primat u nadmetanjima za zakup mukate Rudnik, zakupci postaju najimućniji članovi islamske zajednice.⁵

Godine 1536, na teritoriji Carstva, stupio je na snagu zakon o rudnicima sultana Sulejmana I, kojim je država uvela veću kontrolu nad rudarskim poslovanjem.⁶ Istovremeno povećala je obim svojih ulaganja, što je dovelo do otvaranja novih rudnika, polovinom XVI veka.

Novi osmanski rudnici i rudarska naselja i dalje su funkcionisali kao mešovite sredine, u kojima su ljudi ne samo živeli jedni pored drugih već su i radili jedni sa drugima, zajednički ulazili u poslove i kao partneri nastupali prema osmanskoj državi. I sama Porta je na izvestan način uticala na to, time što je u tek otvorene rudnike slala rudarske stručnjake, kao i obične radnike, iz svih krajeva Carstva.

Kao dobar primer može da posluži rudnik Kučajna u Istočnoj Srbiji, koji je otvoren 1552/3. godine. Njegovo naselje, formirano uporedo sa podizanjem rudarskih postrojenja, za svega nekoliko godina dostiglo je broj od oko 400 kuća. Osoblje novog rudnika pristiglo je sa raznih strana, pa je tako prvi upravnik kovnice novca bio Mehmed Čelebija rodom sa Krima.⁷

Došljaci su većinom bili rudari, a manjim delom zanatlije, trgovci i vojnici. Stručno osoblje, koje je predstavljalo upravu rudnika, bilo je mešovito i činili su je zakupac, nadzornici radova – šafari i pisari rudnika i kovnice. Kao zakupci rudnika javljale su se različite ličnosti, Muslimani i Jevreji, samostalno ili udruženi u akcionarska društva. Slično je bilo i u susednom rudniku Majdanpek, koji je otvoren nekoliko godina kasnije. Tako je izvesni Jevrejin Akiba 1564. godine uzeo u zakup

³ Başbakanlık Arşivi, Istanbul, *Maliye defteri – Maliyeden müdevver defteri* [u daljem tekstu: MAD] 656, s. 251-252.

⁴ MAD, 656, s. 253.

⁵ Zakup mukate Rudnik 1534. godine preuzeo je izvesni Hasan, koji je obavljao i službu emina (MAD, 656, s. 253).

⁶ F. Spaho, „Turski rudarski zakoni“, *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*, 1-2 (1913) 133-150; 151-194.

⁷ С. Катих, „Улога Јевреја у отварању и развоју рудника Кучајна и Мајданпек у другој половини XVI века“, *Годишњак за друштвену историју*, 1-2 (2001) [u daljem tekstu: С. Катих, *Улога Јевреја*] 9.

Majdanpek, ali mu je on kroz dve godine oduzet jer nije imao novca da državi isplaćuje rate zakupa. Četiri godine kasnije, isti Akiba našao je bogatog ortaka, muslimana Ahmeda, s kojim je ujedinio kapital i zakupio i Kučajnu i Majdanpek. Posle njih upravu nad rudnicima preuzelo je jevrejsko akcionarsko društvo na čelu sa Jafetom Papom.⁸

Zakupci su birali rudničku upravu, u kojoj su najčešće sami preuzimali službu emina ili nadzornika topionica, ne osvrćući se pri tom na poreklo svojih podređenih. U Kučajni i Majdanpeku hrišćani su uglavnom držali položaje nadzornika jama, tzv. žolskih šafara.⁹ Nadzornici topionica (čarh šafari) i nadzornici transporta (suvari šafari), bili su većinom muslimani, uz ponekog Jevrejina i hrišćanina, dok su pisari rudnika i kovnice bili muslimani ili Jevreji.¹⁰ Važno je istaći da je svako bio plaćen prema službi koju je obavljao, bez obzira na to koje je vere, odnosno da nije bilo nikakve diskriminacije prilikom određivanja prinadležnosti.

Pored toga što su službenici različitih veroispovesti sačinjavali upravu rudnika, oni su često bili i suvlasnici rudarskih i topioničarskih postrojenja ili članovi istih rudarskih družina.¹¹

Družina je bila osnovna organizaciona jedinica u rudarskom poslovanju, koja je sama radila na određenom rudarskom objektu, a njeni članovi su zajednički, ravnopravno ili u različitom odnosu, snosili troškove eksploatacije i delili dobit. Članovi družine, vezani međusobnim interesom i rizikom, držali su se zajedno i na poslu i van njega. Oni su, sudeći prema osmanskim popisima, prilikom naseljavanja, formirali sopstvene, strukovne mahale. Godine 1516, na primer, u Rudniku je bilo čak 53 mahale, u svakoj u proseku po deset ljudi,¹² na osnovu čega zaključujemo da su bile ustrojene prema rudarskim družinama. I u Kučajni su osnivači prvih mahala bili najistaknutiji predstavnici družina: šafar Mihajlo, i madendžije Husejin iz Kratova i Abdi Šah.¹³

Madendžije su bile udeoni vlasnici rudarskih objekata, a ne obični rudari, kako je vladajuće mišljenje u historiografiji. Kao i u srednjevekovnoj Srbiji, gde su nazivani varcima, i u osmansko vreme, oni su poticali iz različitih društvenih slojeva i bili različitog porekla. Zajedničko za sve njih bilo je da su činili usku grupu preduzimljivih

⁸ С. Катић, *Улога Јевреја*, 11-14.

⁹ Početkom šezdesetih godina 16. veka jamski šafari u Kučajni bili su hrišćani Peja i Borko. Njih su 1563. i 1564. godine, zamenili, takode hrišćani, Marko i Đurko (Başbakanlık Arşivi, Istanbul, *Bab-i defteri, Başmuhasebe kalemi* [u daljem tekstu: D.BŞM] 61, 1-15). U Majdanpeku su hrišćani, takodje često, držali pozicije nadzornika rudnika. To je nastavljeno sve do habsburškog osvajanja severne Srbije 1717. godine, kada je jedan od njih, izvesni Radul Jablaničanin, prešao sa grupom rudara u Banat (С. Пецињачки, „Мањи прилози о Мајданпеку и његовом пословању у периоду од 1720-1736. године“, *Развитак*, год. XIV, бр. 1, Зајечар 1974, 89-100).

¹⁰ D.BŞM 61, 1-88; D.BŞM 79, 2-7; Ali Emiri Tasnifi, *Başbakanlık Arşivi Istanbul* [у даљем тексту: АЕ] Kanuni Süleyman, 112, 115/1, 2; АЕ, II Selim, 1/1, 1/2, 2/1, 2/2, 3).

¹¹ *Isto*; MAD 656, 251-258.

¹² Аличих, *Потиси*, I, 275-286, 359-367.

¹³ Başbakanlık Arşivi, Istanbul, *Tapu tahrir defteri* [u daljem tekstu: TD] 316, 56a-57a.

pojedinaца koji su kapital ulagali u rudarske poslove širom Carstva. U Kučajni ih je 1560. bilo deset, sedam muslimana, dva Jevrejina i jedan hrišćanin.¹⁴ Madendžije su međusobno blisko sarađivale ali i bili konkurenti, u stalnoj trci za najisplativijim delovima rudarskih kompleksa. U rudnicima širom Balkana, u ulozi madendžija srećemo članove uleme, askera, pripadnike hrišćanske raje, Jevreje i pravoslavne sveštenike. Pop Milić, stanovnik sela Gornja Krasovica u kadiluku Rudnik, i njegov suseljanin Peja, pozajmili su 1566. od nadzornika kučajnske kovnice, Hizira, 12.000 akči, da bi ih uložili u neki rudarski posao.¹⁵ Mevlana Mehmed, jedan od viđenijih predstavnika uleme u Rudniku, moguće i imam jedne od lokalnih džamija, uspešno se oprobao u rudarskim ulaganjima; 1576. posedovao je topioničarsko kolo i zgradu topionice na Rudniku, kao i ideo u jednom lagumu, jednom dolapu i u nekoliko jama. Kada je otišao na hadžiluk, staranje o imovini poverio je slugi Jusufu, koji je, istu, u celini, prodao madendžiji Raji iz Trepče.¹⁶

Bogate madendžije ulagale su zarađeni novac u gradnju verskih zadužbina, poput pomenutog Abdi Šaha iz Kučajne, koji je u svojoj četvrti podigao mesdžid. Neki od njih posedovali su rudarska i topioničarska postrojenja u različitim rudnicima, pa je tako madendžija Ahmed iz Novog Pazara, koji je posedovao 13 delova kopaoničkog rudnika Plandište, prenosio rudu do svoje topionice u rudniku Žežna na planini Rogozni.¹⁷ Ipak najbolji primer preduzetništva pružio je madendžija Hadži Mehmed iz Rudnika, dizdar tvrđave Ostrovica, koji je uspešno uložio novac u obnovu rudnika Modava u Banatu.¹⁸

Najveći finansijeri rudarske i topioničarske proizvodnje, međutim, nisu bile madendžije već menjači novca – sarafi. Oni su bili glavni kreditori i nalazili su se u svakom osmanskome rudniku.¹⁹ Jedan od bogatijih sarafa u Majdanpeku poznat nam je po imenu; to je hrišćanin Nikola Karaoglan, koji je ulagao novac u proizvodnju i trgovačke poslove. On je, 1576. godine vodio spor protiv nekoliko kučajnskih Jevreja i

¹⁴ TD 316, 56a-57b.

¹⁵ MAD 2775, s.1759

¹⁶ MAD 7534, s. 1079.

¹⁷ MAD 2775, s.1092.

¹⁸ Hadži Mehmed je posedovao deo rudarskih postrojenja na Rudniku i obavljao službu dizdara obližnje tvrđave Ostrovica. Kada je smenjen sa tog mesta rešio je da okuša sreću na novoosvojenim teritorijama u Banatu, pa je novac uložio u oživljavanje proizvodnje rudnika Modava na rumunskoj strani Dunava. Pošto je uspeo u tome, zatražio je službu dizdara u utvrđenju Modava, a zatim, godine 1559. i ceo rudnik u zakup, uz obavezu da poveća proizvodnju i naseli pustare u okolini (*3 Numaralı Mühimme defteri (966-968 / 1558 – 1560)*, I <Özet ve Transkripsiyon>, II <Tipkibasım>, Ankara 1993, [u daljem tekstu: 3 num. MD] h 279).

¹⁹ Godine 1576, beogradski nazir i kadija-mufetiš, podneli su zahtev Porti da se popišu sarafi u Smederevskom i Kruševačkom sandžaku i upute u rudnike Kučajna, Rudnik i Srebrenica, jer je tamošnja proizvodnja opala usled nedostatka gotovog novca. Porta je na to tražila izveštaj o sarafima koji od vankada postoje u ovim rudnicima, koliko ih je preostalo i šta je sa onima koji nedostaju, da li su pomrli, pobjegli usled gladi koja je tada harala ili bankrotirali. MAD 7534, s.598.

jednog sarajevskog muslimana kojima je dao na zajam bakar i čoju u vrednosti od čak 90.000 akči.²⁰ To je bio samo deo novca tog izuzetno bogatog sarafa, koji je, po svemu sudeći, imao velikog udela u otvaranju jednog majdanpečkog rudnika.²¹

Znatan broj stanovnika u rudarskim naseljima činili su zanatski radnici. Oni su dolazili u rudnik na sopstvenu inicijativu, znajući da im je, zbog obilja posla, zarada zagarantovana, ili po naredbi države, ukoliko se u mestu osećao manjak određenih zanata. Godine 1560, od 395 upisanih lica u Kučajni, za njih 82 piše da su zanatlije; bilo ih je 29 Cigana, 27 hrišćana, 25 muslimana i jedan Jevrej.²²

Cigani su služili u kučajnskom utvrđenju gde su obavljali kovačke poslove.²³ Pošto je najveća potražnja vladala upravo za predmetima od gvožđa, rudarskim alatom i drugim, i u "Čaršiji", jednoj od devet kučajnskih mahala, radila su četiri muslimana potkivača, dva gvoždara, hrišćanin i musliman, i jedan kovač hrišćanin. Prema popisu iz 1560, u "Čaršiji" je bilo i deset krojača (osam hrišćana, jedan musliman i jedan Jevrej), dva čizmara i jedan obućar, sva trojica muslimani, i pet sarača (tri muslimana i dva hrišćanina) koji su proizvodili raznu opremu od kože: sedla, bisage, opasače, uzde i slično. Sarači su takođe pravili odeću za rudare: kožne rudarske kecelje, kožne kapuljače i kožna ojačanja za čakšire. U "Čaršiji" su postojale još i tri pekare, mehana i grnčarska radnja za izradu posuda i glinenih rudarskih lampi, koje su držali hrišćani, kao i bakalnica, bojadžijska radnja i dućan drndara pamuka i vune, čiji su vlasnici bili muslimani. O naznakama luksuza u tek stvorenom rudarskom naselju svedoče i četiri hrišćanske zlatare, dve muslimanske svilarske radnje i jedna drogerija koju je držao musliman. Nešto udaljeni od centra mesta, zbog otpadnih voda i smrada, nalazile su se štavionica kože i klanica u kojoj je radilo šest majstora mesara, četiri hrišćanina i dva muslimana.²⁴

I vojna posada kučajnskog utvrđenja je bila mešovita. U vreme navedenog popisa, sastojala se od 41 vojnika, 37 muslimana (od toga osam preobraćenika) i četiri hrišćanina.²⁵ O bezbednosti Kučajne starao se i odred martolosa sastavljen od lokalnog hrišćanskog stanovništva, koje je predvodio rudnički knez.²⁶

Zajedničko za žitelje većine rudarskih gradova, bilo je to da su pored osnovne imali još jednu, dodatnu proizvodnu delatnost. U Kučajni je to bilo pčelarstvo kojim su se bavili i bogati i siromašni; pojedinci su imali preko sto košnica, jer se pčelinji vosak

²⁰ C. Kariñ, *Улога Јевреја*, 16.

²¹ Jedan od četiri rudnika bakra u Majdanpeku zvao se Bajir Karaoglan, pa je verovatno da je saraf Nikola uložio novac u njegovo otvaranje (Başbakanlık Arşivi, Istanbul, *Cevdet Tasnifi - darphane*, 2198).

²² Od navedenih 395 lica, muslimana je bilo 177, hrišćana 164, Cigana 41 i Jevreja 10. TD 316, 56a-58a

²³ Pored ovih bila je i jedna manja grupa Cigana čergara (12 muških glava) koja je živela negde na obodu naselja. TD 316, 58a;

²⁴ TD 316, 56a-58a.

²⁵ TD 316, 57-58.

²⁶ MAD 2775, s 1189, s 1744.

u ogromnoj količini koristio za osvetljenje u rudnicima.²⁷ U Rudniku je dodatna delatnost bio uzgoj grožđa. Rudničani su posedovali ili uzeli u zakup veliki broj vinograda na više od deset lokacija u selima i na manastirskim imanjima u rudničkoj regiji.²⁸ Vino se, inače, u svim balkanskim rudnicima točilo u izobilju. Rudari su često dobijali sledovanja vina, da pojača obrok, a umesto vode, koja je bila lošeg kvaliteta. Vino je trebalo i da razbije strah od silaska u utrobu zemlje gde je vrebala opasnost od otrovnih, zapaljivih i eksplozivnih gasova, podzemnih voda i potresa. Strah je očito bio veliki jer su i slučajevi opijanja bili česti. Jevrejin, zakupac rudnika Srebrenice u Bosni, 1564/65. godine žalio se Porti da pijanstva rudara i ćumurđžija, izazivaju brojne nezgode i nanose štetu proizvodnji.²⁹

Kao što se iz prethodno navedenog vidi, ni jedno od zanimanja u rudnicima nije bilo privilegija određene verske zajednice, a međusobni ortački, uopšte poslovni odnosi, bili su sasvim uobičajena pojava.

I u "poslovima" s druge strane zakona, u razbojničkim družinama, nije bilo podvajanja. U osmanskim izvorima sačuvan je iscrpan opis napada jedne takve grupe na kopaonički rudnik Zaplanu 1559. godine. Prema izjavi emina rudnika i nekolicine rudara, datih na šerijatskom sudu, pljačkaši su upali u Zaplanu, oteli veliku količinu državnog srebra, pohvatali najuglednije ljude, nekolicinu ubili, a neke, verovatno terajući ih da odaju gde kriju novac, spalili. Predvodili su ih Čačanin Arslan sin Hasana i četvorica Srba iz Zvorničkog sandžaka: kujundžija Dimitraš Kostadinov, Vukman Kostadinov, Klisura Dimitrašinov i sestrić nekog Heraka.³⁰

Rudarska naselja direktno su zavisila od aktivnosti rudnika. Dok je rudarska proizvodnja bila u punom zamahu i samo mesto se širilo zahvaljujući pridošlicama koje je privlačila mogućnost dobre zarade. Kada bi se zalihe rude iscrple, ili kada bi iz nekog drugog razloga proizvodnja bila obustavljena, zamiralo je i rudarsko naselje. Tokom XVII veka Majdanpek je odlično poslovao, a njegovo naselje je, prema svedočenjima osmanskih hroničara, pre habsburškog osvajanja 1690. godine, "imalo preko 500 kuća i nebrojeno dućana".³¹ U XVIII veku proizvodnja je bila otežana zbog čestih ratova, a od kraja sedamdesetih ili početka osamdesetih godina, rudnik izvesno vreme nije radio. Tada su Majdanpek obišle austrijske uhode i zabeležile sledeće: "Majdan je propao, kao i put, i nije ništa drugo do razbojničko gnezdo. Od tog mesta ostalo je samo šest kuća, a kolski put pretvoren je u rđavu jahaću stazu."³²

Seleći se od jednog do drugog rudnog nalazišta, rudari su bili jedan od mobilnijih slojeva stanovništva u Osmanskom carstvu. Seobe su u najvećem broju slučajeva bile usmeravane od strane države, koja je rudarsko osoblje, u skladu sa svojim potrebama,

²⁷ Za osvetljenje su korišćene i rudarske lampe od gvožđa i gline u kojima je sagorevao loj.

²⁸ Аличић, *Попусу*, I, 373-379.

²⁹ MAD 2775, s. 664.

³⁰ *3 num.* MD, h 577; E. Kovačević, *Muhimme defteri, Dokumenti o našim krajevima*, Sarajevo 1985, 30.

³¹ Т. Катић, „Сувоземни пут од Београда до Видина (према дневнику похода Мустафа-паше Ћуприлића 1690. године“, *Историјски часопис*, XLVII (2000), 109.

³² В. Симић, *Рударство звожђа и бакра у Мајданпеку 1848-1858*, Београд 1980, 17.

prebacivala iz rudnika u rudnik. S Balkana, najrazvijenije rudarske oblasti Carstva, rudari su slati u novootvorene ili zapuštene rudnike, kako bi pokrenuli proizvodnju. Porta je, 1572. godine poslala livce iz rudnika gvožđa Bah u Smederevskom sandžaku u rudnik Kamengrad u Bosni, koji je nedavno počeo sa radom.³³ Rudari su slati i u znatno udaljenija mesta. Godine 1581. rumelijski rudari su dobili naređenje da krenu u Širvan, u današnjem Azerbejdžanu, kako bi obnovili proizvodnju u tamošnjim rudnicima srebra.³⁴

S druge strane, u rudnik Bah je svake godine slato nekoliko hiljada sezonskih radnika, Juruka iz Soluna, Ovče Polja, Trakije i Besarabije, Tatara iz Tirhale i Dobrudže i Cigana muselema iz Čirmena. Oni su stizali sredinom proleća kada je počinjala sezona livenja gvozdene žuladi i ostajali do početka novembra. Boravili su u ogromnom naselju od šatora, podignutom na ledini pored rudarskog sela Bah, u kome je inače, van sezone, bilo u proseku, svega oko petnaest kuća.³⁵

Primeri slanja rudarskih stručnjaka iz Anadolije u Rumeliju su redji i uglavnom se odnose na kraj XVII i prvu polovinu XVIII veka, kada su, zbog čestih austro-turskih i mletačko-turskih ratova, uništeni mnogi rudnici na Balkanu. Tako je Porta, 1714. godine, izdala naredbu da se grupa rudarskih stručnjaka iz anadolskih rudnika Sarijar, Gekbuze i Balija pošalje u rudnike Majdanpek i Kučajna.³⁶

Rumelijski rudari su, po naredbi osmanske države, redovno učestvovali u ratovima, kao kopači rovova, mineri i lagumdžije. Na primer, prilikom opsade Carigrada 1453, novobrdski rudari su potkopavali gradske zidine; u ugarskom pohodu Sulejmana I, 1566., učestvovali su rudari iz makedonskih, srpskih i bosanskih rudnika; a 1637. rudari-lagumdžije iz Vučitrnskog sandžaka bili su na persijskom ratištu.³⁷

Multikonfesionalni karakter rudarskih centara zadržao se za sve vreme osmanske uprave, čak i u XVIII veku kada je, na Balkanu, zbog ratova s Habsburškom

³³ I. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları*, II, Ankara 1988, 85-86.

³⁴ Rudari određeni za odlazak u Širvan, okupljali su se u Sofiji, odakle je trebalo da krenu na istok. Kadije na putu od Sofije do Kafe na Krimu, bile su zadužene da im na područjima svojih kadiluka obezbede namirnice i smeštaj. Na Krimu su brigu o daljem putovanju rudara kroz slabo naseljene stepske oblasti preuzeli sandžak-begovi Kafe i Azaka i nadzornik carskog harača u Kafi, a na poslednjoj deonici zapovednik osmanske vojske u Širvanu, Ozdemir-paşaoglu Osman-paşa. (Başbakanlık Arşivi, Istanbul, *Mühimme defteri*, no. 42, s 93-94 h 368, 369, s 100 h 382.)

³⁵ O broju sezonskih radnika najpotpunije svedoče podaci iz 1568. godine. Tada su za rad u u rudniku Bah određene smene Juruka iz Soluna i Tatara iz Tirhale s ukupno 552 odžaka (2.760 ljudi), u smeni Juruka iz Ovčeg Polja bilo je 94 odžaka (470 ljudi), a u smeni muselema iz Čirmena 353 odžaka, s istim brojem konjanika, a takođe je poslat i manji deo smene Tatara iz Dobrudže, Janbola i Aktava s ukupno 126 ljudi, što je ukupno 3.709 sezonskih radnika (*7 Numaralı Mühimme defteri (975-976 / 1567-1569)* <Özet-Transkripsiyon-Index> III, Ankara 1999, h 2644). Njima treba dodati i nekoliko stotina ćumurđija iz Smederevskog, Kruševačkog i Bosanskog sandžaka, zaduženih da prave ćumur za potrebe rudnika Bah (*7 num. MD*, h 2395).

³⁶ D.BSM 1250, 2-3.

³⁷ İ. H. Uzunçarşılı, nav. delo, 131-132.

monarhijom i drastično narušenih hrišćansko-muslimanskih odnosa, prisutna izrazita verska homogenizacija stanovništva. Rudarski svet, sastavljen od mnoštva vrlo različitih pojedinaca, koji su delili iste vrednosti, ista uverenja i iste strahove, jedinstven po mentalitu i kulturi, ostao je zajedno, vezan neraskidivim vezama finansijskog interesa.

Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Yayınları: 17
Bildiriler Dizisi: 6

IV. ULUSLARARASI
GÜNEY-DOĞU AVRUPA
TÜRKOLOJİSİ SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ

(03-07 Aralık 2007, Zagreb)

Hazırlayan
Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ

Prizren – 2011

ISBN 978-9951-436-03-8

Yayımlayan:

BALTAM-Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi adına
Prof. Dr. Tacida HAFIZ

Hazırlayan:

Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ

Düzeltenler:

Mr. Ferhat AŞIKFERKİ, Mr. Taner GÜÇLÜTÜRK, Ümran AŞIKFERKİ

Kapak Tasarımı:

Kemal ACAR

Dizgi – İç Tasarım ve Baskı:

Birlik Basımevi - ANKARA

Katalogimi në botim – (CIP)

Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

008(= 512.1: 497)(063)

IV. (Dördüncü) Uluslararası Güneydoğu Avrupa Türkolojisi
Sempozyumu Bildirileri : 03-07 Aralık 2007. Zagreb / Hazırlayan
Nimetullah Hafız. - Prizren : BAL-TAM, Balkan Türkoloji Araştırmaları
Merkezi, 2010. - 1248 f. : ilustr. me ngjyra ; 24 cm. (Balkan Türkoloji
Araştırmaları Merkezi yayınları ; 17 : Bildiriler dizisi ; 6)

1. Hafız, Nimetullah

ISBN 978-9951-436-03-8

**Bu kitap TÜRKSOY – Uluslararası Türk Kültürü
Teşkilatı'nın katkılarıyla yayımlanmıştır.**

İsteme Adresi:

KOSOVA: BALTAM, Emin Paşa – 17 Prizren

TÜRKİYE: BALTAM, Reşit Galip – 21/3 Ankara

www.baltam.net, e-mail: baltam@baltam.net - trhafiz@yahoo.com

İ Ç İ N D E K İ L E R

SUNUŞ.....	9
SEMPOZYUMA GELEN KUTLAMA MESAJLARI.....	11
Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın Kutlama Mesajı.....	13
Türkiye Cumhuriyeti Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Hayati YAZICI'nın Kutlama Mesajı	13
Hırvatistan Ankara Büyükelçisi Gordan BAKOTA'nın Kutlama Mesajı.....	14
İslam Konferansı Örgütü Genel Sekreterliği Başkanı Ekmeleddin İHSANOĞLU'nun Kutlama Mesajı	14
İslam Konferansı Teşkilatı İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Genel Direktörü Dr. Halit EREN'in Kutlama Mesajı.....	15
Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU'nun Kutlama Mesajı.....	15
Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nuhi Reçepi'nin Kutlama Mesajı	15
Hırvatistan Cumhurbaşkanı Kültür Müsteşarı MAYA KOTSİYAN'ın Sempozyumdan sonra gönderdiği kutlama mesajı.....	16
SEMPOZYUM AÇILIŞ KONUŞMALARINI	17
BALTAM Genel Başkanı Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ'ın Açılış Konuşmaları	19
Rusya Bilimler ve Sanatlar Akademisi adına Şarkiyat Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Dimitriy VASİLJEV'in Konuşmaları	21
Prof. Dr. Reşat GENÇ'in Konuşmaları	21
Hırvatistan Cumhurbaşkanı Stjepan Mesiç'in adına Bilimsel Çalışmalar Danışmanı Prof. Dr. İzzet AGANOVIÇ'in, Sempozyumu Selamlama Konuşmaları ve Sempozyum Çalışmalarının Başlangıcını İlanı	22
Türkçe Tercümesi,.....	23
IV. ULUSLARARASI GÜNEY-DOĞU AVRUPA TÜRKOLJİSİ SEMPOZYUMUNDA SUNULAN TEBLİĞLER	25
TARİH BOYUNCA TÜRK - HIRVAT İLİŞKİLERİ	27
Jean Louis BAQUE-GRAMMONT, <i>NAMİNG IN TURKEY: THE ALTAIC, OTTOMAN AND KEMALIST INHERITANCE</i>	27
Reşat GENÇ, Atatürk ve Balkanlar.....	33
Sibel TURAN, Geçmişten Günümüze Türkiye – Hırvatistan İlişkileri: Stratejiler, Beklentiler ve Öncelikler.....	39
Ivan PEDERIN, <i>HIRVATI U ODNOSIMA HOFBURGA S MLECIMA I VISOKOM PORTOM</i>	55
Feti MEHDİU, <i>HRVATSKA KRAJEM 19. VEKA U OSMANSKOJ ENCİKLOPEDJI "KAMUS AL ALAM"</i>	67
Nail TAN, Osmanlı İmparatorluğu Yönetiminde Üç Hırvat Asıllı Sadrazam.....	79

Vesna MIOVIĆ, DRAGOMANI DUBROVAČKE REPUBLIKE.....	83
Silvija PISK, OSMANLIJE I MOSLAVINA: PRILOG POVIJESTI OSMANLIJSKOG OSVAJANJA MOSLAVAČKOG KRAJA.....	91
Stipica GRGIĆ, HRVATSKA JAVNOST I MLADOTURCI.....	99
Azra ABADŽIĆ-NAVAEY, PREDODŽBE O TURCIMA U HRVATSKOJ NASTAVI POVIJESTI.....	111
Mithat ATABEY, Yugoslavya'nın Dağılmasından Hırvatistan'ın Bağımsızlığına Türk – Hırvat İlişkileri.....	123
Fahri KAYA, İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Zagreb'de Türkçe Yayınlanan Doğu-Batı Dergisinin Türk-Hırvat İlişkilerinin Gelişmesi Yönündeki Çabaları	133
TARİH.....	139
Abdülkadir YUVALI, Bizans'ın Türklere Yönelik Politikası (Bizans Hun İlişkileri Örneği)	139
Salih JALIMAM, VEZE BOSANSKIH BOGOMILA I RANOG ISLAMA.....	145
Enes PELIDIJA, KRATAK OSVRT NA BOSANSKU SAMOSVIJEST U OSMANSKOM PERIODU	153
Şefaettin SEVERCAN, Dönem Kaynaklarından Fransa'dan Kanuniye Gelen İki Mektup ve Osmanlı Büyüklüğü	165
Bayram BAYRAKTAR, Rus General Mayevski'nin Gözlem ve Tespitleri Işığında, Büyük Güçler ve Türkiye - Büyük Oyunun Aracı Olarak Ermeni Sorunu	177
Dmitri VASILJEV, 18.Yüzyılın Sonunda Adriyatik Denizinde Rus ve Osmanlı Filolarının Ortak Hareketleri Hakkında Arşiv Belgeleri.....	185
Emin PLLANA, DRUŠTVENE POLITIČKE EKONOMSKE I KULTURNE PROMENE KOD ALBANACA U PRVOM STOLJEĆU OSMANSKE VLADAVINE	191
Pavel SHLYKOV, WAQF INSTITUTION AND URBAN STRUCTURES ON THE BALKAN PENINSULA IN 15-16 TH CENTURIES (SOCIO-ECONOMIC DIMENSIONS)	195
Rastislav TERZIOSKI, RUSKA DIPLOMATIJA I NEMIRI U MAKEDONIJI PROTIV OSMANSKE IMPERIJE (KRAJ XIX - POCETAK XX STOLECA).....	209
Adnan PREKIĆ, ISLAMSKA ZAJEDNICA NA JUGOSLOVENSKOM PROSTORU DO 1918.....	215
Nenad MOAČANIN, O POUZDANOSTI OSMANSKIH KATASTARSKIH POPISA.....	223
Mehmet ŞAHİNGÖZ, Balkan Türkleri ve Atatürk	243
Vladan VIRIJEVIĆ, ATATURKOVE REFORME TURSKOG DRUŠTVA 1922-1927. U OGLEDALU JUGOSLOVENSKE DIPLOMATIJE	253
Cengiz HAKOV, Atatürk, Yeni Türkiye ve Balkanlar.....	265
Ömer TURAN, Doğu Avrupa'da Milliyetçilik ve Atatürk.....	269
Luan STAROVA, RELACIJE/VEZE ALI FETHI BEJ OKIJARA I MUSTAFE KEMALA ATATURKA (TRAGOM SVJEDOČENJA OSMANA OKIJARA).....	281
Nimetullah HAFIZ – Tacida HAFIZ, Eski Yugoslavya Bölgelerinde Türk Varlığı ve Onlarla İlgili Yazma Eserlerinin Durumu.....	289
Marijana STAMOVA, NEKI ASPEKTI I PROBLEMI TURSKE I ALBANSKE MANJINE NA KOSOVU I U MAKEDONIJI PEDESETIH I ŠEZDESETIH GODINA XX. STOLJEĆA.....	301

Iryna DRYGA , Türkçe'nin Tarihinde Anadolu, Selanik ve Ukrayna Kırım – Azak Karamanlıcası	307
Bilgin ÇELİK , Arnavut Ulusal Hareketinin En Önemli Eylem Organı: Başkim (İttihat) Arnavut Cemiyetleri	315
Elfine SIBGATULLINA , Rusya Federasyonu'nun Devlet Arşivinden Balkan Savaşları İle İlgili Bir Dosya	315
Todor CEPREGANOV – Katerina TODORSKA , Hırvatistan'da Arnavut Muhacirlerinin Etkinlikleri/"Arnavutluk Umudu" Dergisinin Yayınlanması 1905-1908	329
Faruk ŞEN , Balkanlarda Osmanlı Geçmiş Bölgesel İşbirliğinin Tutkalı Olabilir Mi?	337
Rumjana BOŽILOVA, FRANJO RAČKI I ANTE STARČEVIĆ – DVIJE HRVATSKE VIZIJE O OSMANSKOM CARSTVU I BALKANU	353
Cem ŞENTÜRK , Batı Trakya'dan Göçler ve Örgütlenme	371
Behija ZLATAR, MURAD-BEG TARDIĆ	387
Adnan PEPIĆ, CRNA GORA U LITERATURI OSMANLIJA S POSEBNIM OSVRTOM NA KNJIGU MEHMED SUBHIJA "KARADAĞ VE ORDUSU"	393
KÜLTÜR TARİHİ	399
Mustafa MEHMET , Türk Kültürü Tarihinde Balkanlar	399
Jašar REDŽEPAGIĆ, HISTORIJSKI UVJETI, UTJECAJ OSMANSKE VLASTI I PRODOR DERVIŠTVA IZ ANADOLJE – BITNI ČINITELJI RAZVOJA DERVIŠKIH REDOVA I USTANOVA DERVIŠA U NAS I NA ŠIRIM PROSTORIMA BALKANA (TEORETSKI, PRAKTIČNI I MORALNI ZNAČAJ PROBLEMA)	441
Kerima FILAN, ODREĐIVANJE VREMENA U PROŠLOM VREMENU: OD DOBA GODINE DO DOBA DANA	417
İsmail PARLATIR , Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları	435
Abdurrahman GÜZEL , Avusturya'lı Türkolog Herbert W. Duda'nın Balkan Türklüğü Hakkındaki Araştırmaları Üzerine	441
Novica VELJANOVSKI, ISLAMSKI (TURSKI) ELEMENAT VARDARSKOG DELA MAKEDONJE U DEMOGRAFSKIM PROCESIMA XX STOLJEĆA	451
Srdžan KATIĆ, RUDARSKA NASELJA U SMEDEREVSKOM SANDŽAKU, PRIMER FUNKCIONISANJA ETNIČKI I VERSKI MEŠOVITIH SREDINA NA BALKANU	461
Marija PANDEVSKA, KURSHUMLI-HAN, 1899: A MICROSYSTEM OF CULTURAL IDENTITIES IN THE BALKANS	469
Numan ARUÇ , Türk Kültürü ve Medeniyetinin Makedonya'da Etki ve Katkıları	481
İsmail CAMBAZOV , Balkanlar'da Müslüman Azınlıklar Fonunda Bulgaristan'da Pomak Meselesi	485
Gazmend SHPUZA , Osmanlı Döneminde Arnavutlar'da Dinler Arası Hoşgörülük ve Bir Arada Yaşama	517
Fetnan DERVIŞ , Prizren'de XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Ticaret ve Zanaatçılığa Bir Nazar	523
İsmail BOZKURT , Turnalar Dergisi İle KIBATEK Yayınlarında Güneydoğu Avrupa Türkolojisi	537

İsmail A. ÇAVUŞEV, Zaman İçinde Eskiye Bir Kitap: "Bulgaristan'da Gördüklerim".....	547
D İ L.....	565
Ahmet B. ERCİLASUN, Oğuz Boyları'nın Adları Üzerine.....	565
Ebüflez AMANOĞLU, Güney Doğu Avrupa'da Eski Türk Boy Adlarının (Etnonimlerin) Öğrenilmesi Meseleleri.....	579
Ekrem ÇAUŞEVİÇ, Güney-Doğu Avrupa'da Basılan İlk Türkçe Alıntılar Sözlüğü.....	585
Kopi KYÇYKU, THE SIMILARITIES REGARDING THE INFLUENCE OF OSMAN LANGUAGE ON THE ALBANIAN AND ROMANIAN LANGUAGES.....	591
Alija DŽOGVIĆ, TOPONİMİ TURSKOG PORIJEKLA I NJENA PRILAGODENOST U SISTEMIMA JUŽNOSLOVENSКИH JEZIKА.....	597
Mahmut İSLAMOĞLU-Şevket ÖZNUR, Kıbrıs Türk ve Rum Ağızlarında Benzerlikler.....	613
Mustafa GÖKÇEOĞLU, Kıbrıs Türk Takma Adlarının Dilbilgisi Yönünden İncelenmesi.....	627
Aktan AGO, Makedon Halk Edebiyatı Derleyicisi Marko Cepenkov'un Eserlerinde Türkçe Dil Unsurlar.....	635
Marta ANDRIC, TURCIZMI U SEOSKOM GOVORU SLAVONIJE.....	641
Maslina LJUBIĆIĆ, TALJANSKI TURCIZMI – POSUĐENICE U HRVATSKOM.....	651
Hasnija MURATAGIĆ-TUNA, FUNKCIJA TURCIZAMA U JEDINCU I LEGENDI O ALI-PAŠI ENVERA ČOLAKOVIĆA.....	665
Alen KALAJDŽIJA, ZAPADNOŠTOKAVSKI JEZIČKI ELEMENTI U DJELU ABDULVEHABA ILHAMJE.....	685
Harid FEDAI, Drina Köprüsü Romanındaki Başlıca Olaylar, Tipler ve Başkaca Türkçe Kelimeler.....	697
Adnan ČIRGIĆ, ORJENTALIZMI U JEZIKU PODGORIČKIИ MUSLIMANA KAO DIO TURSKOGA KULTURNOG NASLJEĐA.....	713
Taner GÜÇLÜTÜRK, Gora Halk Edebi Verimlerinde Türkçe'nin Yeri.....	721
Ksenija AYKUT, NEKI ASPEKTI PRELAZNOSTI TURSKIИ GLAGOLA I RAZLIKOVANJA GLAGOLSKOG LIKA.....	733
EDEBİYAT.....	743
Gönül AYAN, Taşlıcah Yahya Bey'in Şiirlerindeki Duygu ve Düşüncelerine Bir Bakış.....	743
Lejla GAZIĆ, POEZIJA BOŠNJAČKIИ PJESNIKA NA TURSKOM JEZIKU U DVUJE SAČUVANE MEDŽMUE ORJENTALNOG INSTITUTA U SARAJEVU.....	749
Hüseyin AYAN, Bosnalı Sükkeri Zekeriyya, Mezâki Süleyman Efendi'nin Öğrencisi Midir?.....	759
Alena ČATOVIĆ, CITATNOST U DIVANSKOJ POEZIJI: TAHMIS HASANA ZIJALJE NA GAZEL EMRIJA ČELEBIJA.....	765
Amira DERVIŞEVIĆ, USMENA PROZA U LJETOPIŠU MULA MUSTAFE BAŠESKIJE.....	773

Hamdi HASAN , XVIII. Yüzyıl Şairlerinden Aşık Hafiz'in Türk-Rus Savaşları İle İlgili Yayınlanmamış İki Destanı Üzerine	777
İrfan Ünver NASRATTİNOĞLU , Sofya'da Bulunan İki Cönk Üzerine	785
Ivo GOLDSTEIN , <i>BIZANTSKI IZVORI O OSMANSKOM OSVAJANJU BOSNE 1463. GODINE (HISTORIOGRAPHERS LAONIC CHALCOCONDYL AND CRITTOBUL FROM IMBROS: AN EXAMPLE OF BYZANTINE-OTTOMAN CONTINUITY)</i>	797
Eldi Grubišić PULIŠELIĆ , <i>SLIKA OSMANSKOG CARSTVA U PUTOPISIMA FRANZA VON WERNERA -MURADA EFENDIJA</i>	805
Mira MUHOBERAC , <i>KARAOZ I DRŽIĆ</i>	847
Иса ЦАБИББЕЙЛИ , <i>АЗЕРБАЙЖАН-БУЛЭАР ЯДЯБИ ИЛИШКИЛЯРИНИИ ЭЛИШМЕ АШАМАЛАРЫ</i>	857
Bilge ERCİLASUN , Türk Romanında Balkanlar	867
Hale ŞEVAL , Türk Edebiyatında Necati Cumalı ve 'Viran Dağlar' Romanı	891
Redžep ŠKRIJELJ , <i>PUTEVI I MUHADŽIRSKE SUDBINE U DJELIMA HUSEINA BAŠIĆA</i>	897
Daver KRASNIČ , Çevren Dergisinin Balkan Türkleri Edebiyatındaki Yeri ve Bu Dergideki Edebi Faaliyetler	903
Mirjana MARINKOVIĆ , <i>TURSKO-SRPSKE KNJIŽEVNE VEZE OD 1965. GODINE DO DANAS</i>	911
Şakir İBRAVEV , <i>ТЮРКОЛОГИЯ И НОВЫЙ КАЗАХСТАН</i>	917
Fehim NAMETAК , <i>ODRAZ AUSTRO-TURSKIH RATOVA U PJESMAMA TIPA ТҮРКҮ</i>	921
Novak KILIBARDA , <i>DUH HOMERSKE NEPRISTRASNOSTI U USMENOJ EPICI CRNOGORACA I BOŠNJAKA (SIŽE DUŽE RASPRAVE)</i>	925
Sevim PİLİÇKOVA , Makedonya'da Türk Halk Hikayelerinin İncelenmesi	929
Kleanti ANOVSKA , <i>THE MOTIVES OF NASREDDIN HOCA IN TURKISH, MACEDONIAN AND VLACH ANEGDOTES</i>	933
Ferhat AŞIKFERKİ-Ümran SALLA-AŞIKFERKİ , Dede Korkut'un 'Deli Dumrul' Hikâyesi ve Prizren'de Söylenilen 'Selam Da Söyleyin' Türküsündeki Benzerlikler	939
Muhsine HECİMOĞLU -YAVUZ , Türk Halk Masallarının Öteki Ulusların Masallarıyla ve Bazı Evrensel Sanat Dallarıyla Etkileşimleri	945
Hayrettin İVGİN , Malatya -Doğanşehir- Gözene Köyünden Balkanlar'ın Kosova'sı Prizren'e Uzanan 'Karakuş' Anlatısı	951
SANAT TARİHİ	957
Sanja CVETNIĆ , <i>OSMANSKA VOJSKA I POLITIČKA I KONOGRAFIJA U XVII. I XVIII. STOLJEĆU U KONTINENTALNOJ HRVATSKOJ</i>	957
İlyas REXHA , <i>SOME MONUMENTS OF OTTOMAN ARCHITECTURE OF XV-XVI CENTURY IN KOSOVA AREA</i>	965
Muhamed ŽDRALOVIĆ , <i>NATPISI NA FASADI KUĆE OSMANSKOG KONZULA U RIJECI S POČETKA 20. STOLJEĆA</i>	977
Kornelija JURIN STARČEVIĆ , <i>PROŠLOST I SADAŠNJOST OSMANSKE GRADITELJSKE BAŠTINE U ZALEĐU SREDNJEGA JADRANA</i>	993
Maja POPOVAC , <i>RECONSTRUCTION OF THE OLD BRIDGE OF MOSTAR</i>	1015

Igbala ŠABOVIĆ-KEROVIĆ, PODGORICA (STARA VAROŠ) OD XV – XIX VIJEKA – PROSTORNO-FUNKCIONALNA ORGANIZACIJA /URBANI RAZVOJ I STANOVANJE/.....	1025
HALK BİLİMİ	1035
Erman ARTUN, Güney-Doğu Avrupa'da Osmanlı ve Osmanlı Sonrası Türk Uygarlıklarının Öteki Uygarlıklarla Halk Kültürü Yönünden Karşılıklı Etkileşimi	1035
Senad MIČIJEVIĆ, SARI SALTUK-DEDE – MEĐU BOŠNJACIMA I ALBANCIMA.....	1043
Yaşar KALAFAT, Halk Mistisizminde Osmanlı-Türk Devlet Tefekkürü.....	1069
Aleksandar LOPAŠIĆ, TURKISH – OTTOMAN PRESENCE IN THE MEDITERRANEAN FOLKLORE.....	1077
Süleyman ALİYARLI, Korkut Dede Kitabı ve Güney Avrupa'da (Atilla Tarihin İzleri).....	1081
Vesna ČULINOVIĆ-KONSTANTINOVIĆ, OTMICA NEVJESTE - DRUŠTVENI PROBLEM?.....	1087
Taciser ONUK– H. Feriha AKPINARLI, Balkan Ülkelerinde Çeyiz Geleneği	1097
Almira SULJEVIĆ-ČIKOTIĆ, KULTURA ISHRANE STANOVNIŠTVA NEKIH DJELOVA NOVOPAZARSKOG SANDŽAKA	1101
Bone VELIČKOVSKI, TURKISH PROVERBS IN THE MACEDONIAN TRADITIONAL FOLK CULTURE.....	1107
IV. ULUSLARARASI GÜNEY-DOĞU AVRUPA TÜRKOLOJİSİ SEMPOZYUM'UN KAPANIŞINDA YAPILAN KONUŞMALAR.....	1115
IV. ULUSLARARASI GÜNEY-DOĞU AVRUPA TÜRKOLOJİSİ İLE İLGİLİ GAZETE VE DERGİLERDE BASILAN YAZILAR	1125
Taner GÜÇLÜTÜRK, 4. Uluslararası Güneydoğu Avrupa Türkolojisi Sempozyumu Zagreb'de Düzenlendi	1127
Taner GÜÇLÜTÜRK, “Balkanlarda Geçmişle Gelecek Arasında Bir Kültür Köprüsü Oluşturma Misyonuyla Yola Çıkmak”.....	1131
KAYNAK Dergisi, BAL-TAM'ın Dördüncü Fethi Hırvatistan'ın Başkenti Zagreb'te Gerçekleşti	1140
Taner GÜÇLÜTÜRK, BAL-TAM'ın Zagreb'de Düzenlenen 4. Uluslararası Güneydoğu Avrupa Türkolojisi Sempozyumu Ardından	1144
Yaşar KALAFAT, 4.Uluslararası Güneydoğu Avrupa Türkoloji Sempozyumu ve Bazı Gözlemler	1147
Şefaettin SEVERCAN, “Hafız Ailesinin Başarı Öyküsü”.....	1151
Şefket ÖZNR, Bir Sempozyumun Ardından Hırvatistan ve Avusturya.....	1158
Nail TAN, 4. Uluslar arası Güney-Doğu Avrupa Sempozyumu Üzerine.....	1162
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU, 4. Uluslar arası Güney-Doğu Sempozyumu Zagreb'de Yapıldı.....	1165
Bošnjačka riječ, TRAGOVIMA OSMANLIJSKOG KULTURNOG NASLIJEĐA NA BALKANU	1171
SEMPOZYUM'DAN GÖRÜNTÜLER	1173